

TRES PARADIGMES: CREIXEMENT, SOSTENIBILITAT, DECREIXEMENT

En el debat actual sobre pensament ecològic, la qüestió de la sostenibilitat està deixant pas al debat sobre decreixement, encetat a França per Serge Latouche, amb l'antecedent dels estudis de l'economista romanès, trasplantat als Estats Units, Nicholas Georgescu-Roegen, autor de THE ENTROPY LAW AND THE ECONOMIC PROCESS (1971).

Són cada cop més els economistes convençuts que el model clàssic de creixement ens porta a un cul-de-sac. No es pot créixer indefinidament dins un sistema finit (com és el planeta Terra), perquè s'exhaureixen inevitablement els recursos. El creixement produeix treball i riquesa (almenys riquesa a curt termini), però també malmet el futur del planeta i ens porta a la destrucció de l'entorn (que és un capital disponible que estem destruïnt), de manera que estem actuant sobre la base de 'pa per avui i gana per demà'. Sense creixement econòmic augmenta la pobresa, però amb creixement econòmic augmenta la destrucció del planeta. I fins ara no sabem com sortir d'aquesta contradicció.

Ara com ara s'enfronten tres models macroeconòmics: les polítiques de creixement, el desenvolupament sostenible i les polítiques de decreixement que, en aquest text, mirarem de resumir ajudant-nos de l'esquema publicat per Joan Mallart i Navarra a la revista 'Escola Catalana' de gener de 2008, que reprèn un esquema anterior publicat a 'No pasarán' (octubre, 2004) i a 'La Décroissance' (octubre, 2004), per a resumir breument una visió personal del problema.

1.- POLÍTQUES DE CREIXEMENT:

És caracteritzen per incentivar el consum, d'una manera més o menys keynesiana – és a dir amb una participació directa del poder públic a través de polítiques que fan impossible l'estalvi dels particulars ('el rendista és el comptecorrentista'), obligant consumir per no perdre el valor dels diners. Consumir produeix llocs de treball i cal consumir no-importa-què, emprant si cal tota mena d'eines de control psicològic (màrqueting). Les obres públiques (carreteres, transvasaments) ajuden les grans empreses, es potencia el transport privat i, sobretot, es treballa amb un concepte clau: 'obsolescència programada': les coses s'han de fer malbé ràpidament per poder gastar més: la moda i els mitjans de comunicació actuen com aliats en la tasca de fer créixer el consum, creant necessitat.

En l'esquema de Mallart, les polítiques de creixement incentiven:

- 1.- L'automòbil privat, les carreteres i les obres públiques.
- 2.- La fabricació d'objectes fràgils perquè se'n comprin de nous de pressa (obsolescència programada).
- 3.- El consum universal, fins i tot donant una prima als aturats.
- 4.- La malaltia (que és un negoci per a la indústria farmacèutica) per comptes de la prevenció sanitària.
- 5.- La guerra i les indústries de l'armament com a motors econòmics.

6.- La pol·lució ambiental sense mala consciència (al revés: la contaminació és considerada com a signe de 'prosperitat'). Cap consciència de futur ('en el futur tots estarem morts').

POLÍTIQUES DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

El creixement sostenible (o 'sostenibilitat'), deriva del document OUR COMMON FUTURE (1987) Nacions Unides, que el defineix com 'aquell que permet el desenvolupament raonable de les generacions futures'; però com a tal aquesta definició resulta fosca –i ho serà fins que no sabéssim què significa en concret la paraula 'raonable' en aquest àmbit. És per això que s'acostuma a concretar que 'només és sostenible l'activitat que no excedeixi la capacitat de càrrega dels ecosistemes'.

Sostenibilitat significa ús no destructiu d'un recurs; però cada cop hi ha més dubtes sobre si resulta possible treballar a partir d'aquest criteri en un món de consum intensiu i de superpoblació. En síntesi, sostenibilitat significaria, seguint un cop més Mallart en versió lliure:

- 1.- Continuar augmentant el trànsit, però ara en sistemes de transport combinat (cotxe+tren).
- 2.- El consum 'responsable' que no es qüestiona la seva intensitat i en té prou 'reciclant'. Fer negoci amb productes biològics ('verds') sovint més cars perquè commouen la mala consciència dels burgesos sensibles.
- 3.- Crear llocs de treball 'verd' per als aturats (vigilància d'espais forestals, reciclatge, plantacions), però sense posar en dubte el sistema tècnic que estructuralment produeix atur.
- 4.- Consumir medicines dolces, però no qüestionar l'àmbit social de la salut, ni el format industrial.
- 5.- La guerra 'per raons humanitàries' com a motor econòmic, però amb l'ús de les ONG's com a 'servei postvenda' de la indústria de les armes.
- 6.- Promocionar la 'mala consciència' ambiental, però sense trencar amb les causes que la produeixen. Subvencionar les empreses que contaminen per tal que tal que també descontaminin (i així guanyen dos cops). Per al futur.

En definitiva, el creixement sostenible no posa en qüestió la ideologia del progrés tecnològic com a motor social, es planteja les conseqüències morals del model tecnològic però no és capaç de trencar amb ell.

POLÍTIQUES DE DECREIXEMENT

En aquest context, les propostes de decreixement signifiquen un trencament revolucionari allí on la sostenibilitat és reformista. El decreixement implica una aposta decidida per un tipus de vida centrada en la sobrietat. Cal 'descarbonitzar' el sistema energètic i, simultàniament, 'desmaterialitzar' l'economia, valorant temes com la qualitat de vida, l'oci, la salut, la cultura i les relacions socials. Si en l'era industrial i en el paradigma del creixement l'home ha volgut dominar la terra, ara el més important serà viure-hi en harmonia.

Tornant un cop més a l'esquema, les polítiques de decreixement inclouen:

- 1.- Una aposta decidida pel transport públic (bus, trens i plans de compartir vehicle) que inclou forts impostos sobre la gasolina.
- 2.- Afavorir la producció i el consum local d'aliments i de serveis. Recuperar el sabor dels productes naturals i de temporada.
- 3.- Garantir un salari social (terres, habitatge...) a tothom per tal de facilitar l'autonomia personal. Fabricar productes 'que durin', sòlids i reparables.
- 4.- Adoptar una higiene natural i preventiva. Eliminació dels productes tòxics.
- 5.- Tribunals de guerra per als productors d'armes.
- 6.- Eliminar la contaminació des de la mateixa arrel: tancar fàbriques i reduir la població del planeta.

En definitiva, una tesi de decreixement inclou una gran dosi d'economia moral i de valors compartits. Posar en moviment sentiments de col·laboració on ara hi ha competència i optar per 'ésser' per comptes de posseir, resulta, certament, més fàcil de proposar que de realitzar cada dia.

AIXÒ DEL DECREIXEMENT ÉS POSSIBLE ?

Els decreixentistes consideren que, si no és possible (de moment), com a mínim és desitjable ja ara. En un món en què el 80 % dels recursos estan en mans del 20% de la població resulta imprescindible preguntar-se si no ha arribat l'hora d'aturar el creixement. Hi ha dues qüestions a considerar en aquest àmbit i cal fer-ho aviat. Reconsiderar els fonaments biològics del progrés és una necessitat de supervivència: el cervell humà està orientat a acumular (qui més sucre acumula, per tal de fer sinapsis cerebrals, millor sobreviu en la natura). Però el nostre cervell no està dissenyat per a l'abundor i continua acumulant quan no ens fa cap falta –i quan més aviat resulta contraproduent. El segon problema té a veure amb un anticapitalisme molt primari que veu en el mercat l'origen de tots els mals, sense copsar el fet que els mercats també es purguen (per via de la crisi) quan creixen massa.

Hi podria haver un 'decreixement apocalíptic' si es produïssin guerres mundials pel control de recursos escassos perquè ens hem tornat excessivament dependents d'una sola matèria primera: el petroli. Ara com ara només podem imaginar-nos aquest escenari en termes hobbesians de 'guerra de tots contra tots'. Imaginem un col·lapse de civilització per una crisi ecològica. El pànic per una caiguda incontrolada de les borses i per la pèrdua del valor del diner seria un terreny fèrtil per als integristes religiosos ('l'Apocalipsi ja arriba, germans!') i per a polítiques totalitàries i militaristes, recolzades pels partidaris de la llei i l'ordre. En les tesis del creixement va implícita la idea d'una crisi ecològica paralitzant i totalitària. El creixement ens aboca al col·lapse i al club dels dinosaures.

Però també hi podria haver un decreixement reformista: una opció personal per la simplicitat voluntària que, agradi o no estarà vinculat a la cultura, i a un estil de vida minoritari (que ningú no sap si és possible avui, en l'era de les masses). El decreixement té per davant una llarga temporada d'experiències pilot sobre grups minoritaris que practiquen una sobrietat voluntària. La pregunta és si l'ètica (el cervell racional) pot imposar-se al cervell rèptil i acumulatiu.